A'DAN Z'YE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI-7

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Hasan ÇİFTÇİ

Doç. Dr. Hicran Özlem ILGIN

İKSAD
Publishing House

BÖLÜM 7

REALITY SHOW PROGRAMLARINDA MASUMİYET KARİNESİ İLKESİNİN İHLÂLİ: ŞEN KARDEŞLER CİNAYETİ ÖRNEĞİ

Öğr. Gör. Merve Nihal TAN[1]
Doç. Dr. Kemal Cem BAYKAL[2]

[1] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Çanakkale, Türkiye, mervenihaltan@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2323-9554.
[2] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Çanakkale, Türkiye, kcbaykal@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6879-4391.

GİRİŞ

Türkiye, televizyonla 1968 yılında tanışmış ve bu kitle iletişim aracına her dönemde yoğun biçimde rağbet göstermiştir. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun (TRT) yaklaşık 20 yılı aşkın süre tek başına yayın yaptığı sürecin ardından ise hem özel televizyon kanallarının ortaya çıkması ve kısa sürede sayılarının artması hem de televizyon bulunan evlerdeki artışla birlikte televizyon izlemek giderek yaygınlaşan bir gündelik aktivite haline gelmiştir.

1990'lı yılların başında, gerek henüz Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) kurulmamış olması, hem de özel kanalların henüz yeterince yayıncılık deneyimine ve etik bilince sahip olmamaları nedeniyle yayınlarda birçok etik ve hukukî ihlâle rastlanmıştır. Baykal'ın (bkz. Baykal, 2007) 'sınır tanımayan' yayıncılık anlayışı olarak da ifade ettiği bu dönemin ardından, 20.04.1994 tarihinde 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş ve yayıncılık alanında düzenleyici ve denetleyici bir kuruluş olarak RTÜK göreve başlamıştır.

Geçen süreçte hem 3984 sayılı Kanun hem de televizyon programları değişmişse de 1990'lı yıllardaki ilk örneklerinden bu yana, bir şekilde ekrandaki varlığını sürdüren yapım türlerinden biri suç temelli reality showlar olmuştur. Bu programlar, aynı zamanda 2000'li yılların başında RTÜK tarafından en fazla yaptırıma uğrayan program türleri arasında yer almıştır.

Bu çalışmanın konusunu, söz konusu reality show programlarından biri olan ve toplum tarafından epey rağbet gören Müge Anlı ile Tatlı Sert programı oluşturmaktadır. 18.08.2008 tarihinden bu yana yayınlanan programın sunucusu Müge Anlı, Bahçecioğlu'nun (2021) araştırmasında belirttiği üzere 'Celebrity Güven Endeksi' raporunda 2017 verilerine göre birinci sırada, 2019'da ise üçüncü sırada (Mediacat, 2019) yer almaktadır. Şüphesiz bu verilerin ortaya çıkmasında, program sunucusu Müge Anlı'nın da kişisel payı bulunmaktadır. Bu nedenle, araştırma örnekleminin belirlenmesinde kamuoyunun programa gösterdiği yoğun ilgi belirleyici olmuştur. Diğer yandan, suç odaklı reality showlarda ele alınan vakaların etik ilkeler göz ardı edilerek işlendiğinde kişileri mağdur edeceği de ortadadır. Özellikle masumiyet karinesi gibi bir kavramın ekranlarda ihlâl edilmesi, kişinin mağduriyetinin katlanarak artmasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle hukuk disiplininde tartışılan bir kavram olan masumiyet karinesinin ihlâline en sık rastlanan ve

sonuçlarının en ağır olduğu platformun medya olması, bu kavrama iletişim çalışmalarında daha sıkça yer verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Reality TV veya 'gerçeklik televizyonu' olarak da adlandırılan reality showlar, gerçek insanlarla ilgili ve renkli eğlence programlarını kapsayan ve birçok alt türü bulunan, belgesel ve drama arasında bir tür olarak tanımlanabilir (Hill'den akt. Şakrak, 2014: 156). Bir reality showun en önemli niteliği, "içeriklerin el değmeden tüm yönleriyle gerçeklik iddiasıyla sunulmasıdır"; ancak, tanımını bu kadar karmaşık hale getiren ise melez bir tür olmasıdır (Bulut, 2020: 60-61). Reality showların temel özellikleri şu şekilde tanımlanabilir:

- *Bir kişi veya bir grubun yaşamlarını taşınabilir bir kamera ve ekipman ile belli aralıklarla kaydetmek*
- *Gerçek yaşamın içerisinden alınan herhangi bir hikâyeyi canlandırma yoluyla dramatize ederek yeniden gerçekleştirmek*
- *Bir televizyon programı içerisinde anlatı yapısının en güçlü sloganını gerçeklik iddiası olarak belirleyerek buna uygun içerikler hazırlamak. (Kilborn'dan akt. Bulut, 2020: 61).*

Türk izleyicisinin reality-TV formatıyla buluştuğu ilk örnekler, Show TV'de yayınlanan Sıcağı Sıcağına (1993), Olay Olay (1994), Söz Fato'da (1994), Böyle Gitmez (1994) gibi programlar olmuş, habercilik iddiasıyla yola çıkarak formatın polisiye-dedektiflik türüne referans oluşturmuşlardır (Şakrak, 2014: 180). Türk ekranlarında kendilerine yer bulmuş olsalar da bu program türü eleştiri de almıştır:

Reality-show: Yazılı basındaki 'polis adliye muhabirleri'nin izlediği türden cinayet, soygun, saldırı türü olaylar ve yargılamalar televizyonlara 'Reality Show' başlığı altında yansıtıldı. Özel televizyonların başlangıç yıllarında birden yaygınlık kazanan ve bu tür olayları olanca vahşetiyle ekrana taşıyan reality show'lar, yüksek izlenme oranlarına rağmen eleştiri konusu oldular. (Çelenk'den akt. Şakrak, 2014: 180).

Kamuoyunda 'kadın programları' olarak da bilinen suç odaklı reality showlar, Türkiye'de hem televizyon izleme oranları hem de bu programların aldığı rating oranları göz önüne alındığında, çok büyük bir kitleye ulaşmaktadır. Programların formatı, yayın saati bakımından ev hanımlarına yönelik olarak

düşünülse de yeni medyanın varlığı ile bu programlarda ele alınan konular hem sosyal medya hesaplarında hem de YouTube gibi internet üzerinden yayın yapılabilen platformlarda da ele alınarak, zaman kısıtlılığı nedeniyle canlı olarak takip edemeyen kişilere de ulaşabilmektedir. Bu programlarda cinayetleri çözme, kayıpları bulma iddiasıyla adlî makamlara yansımış olaylar ele alınmaktadır. Ancak, kolluk güçlerinin sorumluluğunda olan konular televizyon programı bazında ele alındığında, devreye giren rating kaygısıyla beraber, yürütülen soruşturmadan farklı bir seyir alabilmekte ve ekranlar esasen vakayla ilintisi bulunmayan ancak kamuoyunda merak uyandırabilecek bir başka sunumla izleyiciye sunulmaktır. Diğer yandan, bu durum etik kodlar göz ardı edildiğinde özellikle de kadın mağduriyetine sebep olabilmektedir. Bu durumu şöyle açıklamak mümkündür:

"Kadınların sorunlarını çözmek amacıyla ortaya çıkan "kadın programları", yayıncıların reyting kaygısı sonucunda oldukça fazla eleştirilmiş ve hatta "toplumsal bir sorun" olarak nitelendirilmiştir. Bu durumun en temel nedeni ise, canlı olarak yayınlanan bu programlarda, programın yapımcısı veya sunucusu tarafından, ancak hukukun çözebileceği sorunların bir hâkim ya da savcıymış gibi çözülmeye çalışılması, olayın trajik yönünün ve sosyal boyutunun ikinci plana atılarak anlık çatışmalar ve gerilimler üzerine yoğunlaşılması olmuştur" (Serim ve Kayış'tan akt. Baykal, 2007: 94).

Ayrıca, kitleleri etkileme konusunda haber medyası ve kullandığı haber dili büyük önem taşımaktadır (Çoban ve Mısırlıoğlu, 2020: 157). Reality showların da toplum üzerinde yarattığı etkinin haber medyasından daha az olduğu düşünülmemelidir. Bu bakımdan, bu programlarda dikkatsizce kullanılan söylemlerin, toplumda suçlanan kişilere karşı 'nefret algısı' oluşturabileceği ve bu kişilere yönelik saldırılara yol açabileceği hususları da göz ardı edilmemelidir.

Daha önce de belirtildiği üzere, reality showların sıklıkla ihlal ettiği yayın ilkeleri, bu program görüntülerinin sosyal medya mecralarında da kullanılmasıyla ikiye katlanmaktadır. Ayrıca, sosyal medya tarafından daha fazla izlenir hale gelen televizyonun en önemli kitle iletişim aracı olduğu unutulmamalı ve özellikle de reality showlarda masumiyet karinesinin ihlalinin

yol açabileceği sorunlar göz ardı edilmemelidir. Formatı gereği yayına konuk alabilen veya canlı yayına bağlayabilen bu programlarda, kişiler hakkında hiçbir belgeye gerek duymadan iddialar ortaya atılabilmektedir.

Bu çalışma iki temel başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta, kısaca masumiyet karinesi açıklanmış olup hem yayıncılık hukukunda hem de Türk basınında bu bağlamda kabul gören etik kodlara yer verilmiştir. İkinci kısımda ise Müge Anlı ile Tatlı Sert programında yer alan Şen Kardeşler Cinayetine ilişkin örnek olay analizine etraflıca yer verilmiştir. Çalışmanın yöntemine ilişkin detaylar yine ikinci bölümün başında açıklanmıştır.

1. MASUMİYET KARİNESİ

Giriş kısmında, bir program türü olarak reality show kavramına değinildi. Bu başlıkta ise, örnek vaka incelemesinin konusu olan masumiyet karinesi kavramı açıklanmaya çalışılmıştır.

Masumiyet karinesi, kendisine bir suç isnad (itham) edilen bir kişinin, yapılacak adil bir yargılama sonunda suçlu olduğu kesin hükümle sabit oluncaya kadar geçen süreçte masum varsayılması gerektiğini ifade eden temel bir sanık hakkıdır (Atlıhan, 2005: 292).

Daha basit bir ifadeyle belirtmek gerekirse, suçlu olduğu yargı kararıyla kesinleşmedikçe herkes masum kabul edilmelidir. Bu hususa, hukukî dille 'masumiyet karinesi' ya da 'masumiyet ilkesi' denilmektedir. Masumiyet karinesi, bireylerin en temel haklarından biridir.

Masumiyet karinesi, Anglo-Sakson hukuku kaynaklı olup adil yargılanma hakkının özünü oluşturmakta ve aynı zamanda hukukun temel ilkeleri arasında sayılmaktadır. Kıta Avrupası sisteminde, temellerine 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde rastlanan bu ilke, birçok ulusal ve uluslararası metinde güvence altına alınmıştır (Yıldırım, 2017: 495).

Masumiyet karinesi, yukarıda da belirtildiği gibi, bireyin temel haklarıyla ve dolayısıyla da 'şeref ve haysiyet' kavramı ile yakından ilişkilidir. Kılıçoğlu'na göre (2016: 92-93), bir kimseyi katillikle, dolandırıcılıkla, kundakçılıkla, uyuşturucu madde kaçakçılığı yapmakla, vatana ihanetle vb. olumsuz eylemle itham etmek, hukuksal şeref ve haysiyete saldırı teşkül eder.

Söz konusu ilke, sınırları bakımından da oldukça geniş bir korumaya sahiptir. Anayasa Mahkemesi Başkanı Zühtü Arslan'a göre, masumiyet karinesi, aynı zamanda savaş, seferberlik veya olağanüstü hâllerde dahi

sınırlandırılamayan mutlak bir temel haktır (Masumiyet Karinesi ve Yargı Bağımsızlığı, 2021).

Masumiyet karinesi, basın etiği ile de yakından ilişkili bir kavramdır. Bildirici'nin (2018: 133) de ifade ettiği gibi, bu konudaki gazetecilik meslek ilkeleri de, gazetecilere kendilerini hakim veya savcı yerine koymamaları gerektiğini hatırlatmaktadır. Ancak ne yazık ki, medyada son yıllarda bir 'infaz' mekanizması mevcuttur.

Konu ile ilgili yargı kararları da mevcuttur. Ankara 1. İdare Mahkemesi'nin 2010 yılında aldığı bir karara göre, aile içinde yaşanan acı ve üzüntü verici bir hadisenin ele alındığı programda, "toplumdaki bireylerin bilgilendirilmesi ve yol gösterilmesinden ziyade, medya etiğine aykırı şekilde küçültücü ve aşağılayıcı ifadeler kullanılarak yanlı bir tutum içinde sonunun kişiyi toplum önünde itham etme ve yargılama yolu tercih edilerek incelenmeye çalışıldığı" hususu tespit edilmiş olup, söz konusu yayın hukuka aykırı bulunarak yayıncı kuruluşun RTÜK tarafından uyarılması hukuka uygun bulunmuştur (akt. Darendeli, 2013: 306-307).

Yukarıda bahsedilen yargı kararının temelinde şüphesiz masumiyet karinesinin Anayasal bir hak olarak tanınıyor olması yatmaktadır (Any. m.15/2). 2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun da masumiyet karinesini şu ifade ile kabul etmektedir: "*Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz*" (m.8/1-i).

Masumiyet karinesi, hukukun yanı sıra basın etik kodları ile de korunmaktadır. Bir meslek kuruluşu olan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından yayınlanan ve Türkiye'deki en kapsamlı ve çağdaş basın etik kodlarını içinde bulunduran Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin 'Yargı' başlığında şu ifadeler yer almaktadır (www.tgc.org.tr, 2019):

- *Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratıcı, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır.*
- *Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır.*

- *Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, şüpheli ya da sanık suçlu ilan edilmemelidir.*
- *Soruşturmayı etkileyecek ya da yönlendirecek ya da suçlanan kişi ya da kişilerin yakınlarını zor durumda bırakacak ifadelerden kaçınılmalıdır.*
- *Yargı sürecinde iddia ve savunmaya ilişkin bilgilerin adil ve dengeli bir biçimde yayımlanmasına özen gösterilmelidir*.

Basın özdenetim kuruluşu olan Basın Konseyi tarfından hazırlanan Basın Meslek İlkeleri'nin 9. maddesinde de "*Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez*." ifadesi yer almaktadır (www.basinkonseyi.org.tr, 2022). Sonraki başlıkta yer alan çözümleme kısmında, esas olarak, çözümlemeye konu olan programların 6112 sayılı Kanun çerçevesindeki durumu ele alınmaya çalışılmıştır.

2. ÖRNEK VAKA İNCELEMESİ

Çalışmanın bu bağlığında, örnek vaka incelemesi etraflıca ele alınmış olup; ilk alt başlıkta, mevcut olaya kısaca değinilmiş ve daha sonra çalışmanın yöntemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Şen Kardeşler Cinayeti

Çalışma kapsamında örnek vaka olarak incelenen ve kamuoyunda Şen Kardeşler Cinayeti olarak bilinen olay, 08.10.2020 tarihinde Hatay ili Antakya ilçesinde sabaha karşı gerçekleşmiştir. Hüseyin Şen (83) ve yanında bir süreliğine misafir olarak kalan kardeşi Mehmet Şen (80) evlerindeki bakıcı Emel Cengiz'in kendilerini sabaha karşı evde ağır yaralı bulmasıyla olay yargıya intikal etmiştir. Bu süre zarfında bir süre yoğun bakımda kalan kardeşlerden Hüseyin Şen 27.10.2020'de, Mehmet Şen ise 15.12.2020'de hayatını kaybetmiştir. Yaklaşık bir yıllık süre zarfında faillerin bulunamaması nedeniyle maktullerden Hüseyin Şen'in çocuklarının başvurusuyla olay 03.09.2021 tarihinden itibaren Müge Anlı ile Tatlı Sert programında işlenmeye başlamıştır. Konunun programda işlenmesinden itibaren ise bakıcı Emel Cengiz hem konuk olarak gelen maktullerin yakınları, hem de program ekibi tarafından pek çok konuda yoğun ithamlara maruz kalmıştır. Programa katılmak istemeyen Emel Cengiz'in eski eşi dahil olmak üzere pek çok kişi konuk edilerek kendisine çeşitli suçlamalar yöneltilmiştir; ancak konuyu

inceleyen JASAT (Jandarma Suç Araştırma Timleri) ekibinin, evden çalınan telefonların teknik takipleri sonucunda daha önce de hırsızlık suçundan sabıkalı iki zanlıya ve evlerinde bulunan maktullerden Hüseyin Şen'e ait antika eşyalara ulaşıldıktan sonra 12.01.2022 tarihinde göz altına alınan zanlılar, 14.01.2022 tarihinde tutuklanarak cezaevine sevk edilmiştir. Programda bahsi geçen Emel Cengiz hakkında ise 12.09.2022 tarihin itibariyle takipsizlik kararı alınmıştır.

2.2. Yöntem

Literatürde reality showlara yönelik araştırmalar mevcut olsa da özellikle söz konusu program türünün masumiyet karinesi kavramı çerçevesinde ele alındığı çalışma sayısı oldukça azdır. Gerek masumiyet karinesi ilkesinin ihlâlinin yol açabileceği sorunları göstermek gerekse alana katkı sağlamak amacıyla, bu çalışmada Müge Anlı ile Tatlı Sert programında 2021 yılı Eylül ayında yer alan 'Şen Kardeşler Cinayeti' örnek vaka olarak incelenmiştir.

Çalışmanın örneklemi, Müge Anlı ile Tatlı Sert programında 2021 yılı Eylül ayında işlenmeye başlayan ve kamuoyunda 'Şen kardeşler cinayeti' olarak da bilinen cinayetin ele alındığı bölümlerdir. Eylül ayının her haftasından bir program seçilmiş olup; bu seçim yapılırken de, söz konusu programlarının süresinin büyük kısmının 'Şen kardeşler cinayetine' ayrılan programlar olmasına dikkat edilmiştir. Dolayısıyla, çalışma, 03.09.2021, 08.09.2021, 13.09.2021, 22.09.2021 ve 30.09.2021 tarihli yayınların incelemesinden oluşmaktadır.

Çalışmada yöntem olarak nitel içerik analizi uygulanmıştır. Nitel araştırmalarda araştırmacının rolü yorumlayıcı bir özne olarak kabul edilir ve bir nevi örneklem kurulur ve niteliksel araştırmalar araştırmacının 'eylemde olan anlamı' yorumlamasına odaklanmaktadır (Geray, 2014: 83-84). Yorumlayıcı yaklaşımlar, bir anlatımın özünü yakalamayı ya da açığa çıkarmayı amaçlar. Sistematik bir analiz yoluyla, yüzeysel anlamlar, örtük anlamlar ve niyetler ayırt edilebilir (Berg, B.L. & Lune, 2019: 346). Bu çalışmada da böyle bir yol izlenmiştir. Söz konusu yöntem uygulanarak, incelenen programlarda masumiyet karinesi ihlâlleri tespit edilmeye çalışılmış ve mevcut yayınların masumiyet karinesi bakımından 6112 sayılı Kanun'da öngörülen 'Yayın Hizmeti İlkeleri'ne uygunluğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.3. Örnek Vaka İncelemesi

Çalışma kapsamında seçilen bölümlerin kaydına Müge Anlı ile Tatlı Sert Programının YouTube kanalından ulaşılmıştır.

2.3.1. 03.09.2021 tarihli Müge Anlı ile Tatlı Sert Yayını

Olay, Müge Anlı ile Tatlı Sert programının 03.09.2021 tarihli yayınında ilk kez ele alındığında, cinayet anlatılırken maktüllere işkence yapıldığı ve bakıcının aynı evde olup cinayeti nasıl ve neden duymadığı sorgulanmaktadır; ancak, evden çalınan telefonlardan söz edilirken antika eşya çalındığından da bahsedilmemektedir. Programda cinayetin öfke ve kin nedeniyle işlendiği vurgulanmaktadır. Aynı tarihli programda sunucu Müge Anlı, Emel Cengiz'e seslenerek "*Nasıl duymadı? Ben aslında kendisini de buraya davet ettim, korkuyormuş benle karşı karşıya gelmekten. Korkacak bir şey yok, zaten herkes seni suçluyor. İki ay da cezaevinde kalmış, tekrar serbest bırakılmış, sanırım adli kontrol şartı var. Zaten sen buraya gelsen de gelmesen de herkes seni suçluyor gel, kendini anlat*." ifadeleriyle yayına katılması yönünde çağrıda bulunmuştur. Maktüllerden Hüseyin Şen'in programa katılan kızı Ganime Şen Çırçır ise "*Bana göre bu kadın yüzde yüz suçlu*. (…) *Babamın not defterinden Emel'in kalan borcunun yazdığı kağıdı defterden koparmış, bunu jandarma Emel'in cebinde bulmuş*" ifadelerinin ardından "*Onun bana iki can borcu var, çıksın benim karşıma hesabını versin*" ifadeleriyle Emel Cengiz'i suçlamıştır.

Aynı tarihli programda program ekibi tarafından hazırlanan, olay mahallinde tatbikat benzeri bir kayıt da izletilerek Emel Cengiz zan altında bırakılmaya çalışılmıştır. Arka planda da gerilimli bir müzik verilerek sansasyonelleştirmeye yer verilmiştir. Programda adli tıp raporu gibi somut bir belgeye yer verilmezken yalnızca konuğun beyanlarına yer verilmiştir. Emel Cengiz'in banttan verilen röportajının ardından ise konuğun suçlamaları KJ ile şu şekilde verilmiştir:

Görsel 1. (https://www.youtube.com/watch?v=BqDz36cqsDU)

Ardından ise, Emel Cengiz, konuklardan biri tarafından olay mahallini temizlemek suretiyle bozmakla suçlanmıştır. Programın bitiminden önce ise eve haftasonları gelen diğer bakıcı bağlanmış ve o da Emel Cengiz'in kendisini dolandırdığını iddia etmiştir. Program Emel Cengiz'i tekrar stüdyoya davet ederek sonlanmıştır. Bahsi geçen programda yapılan, stüdyoya gelerek kendini 'aklayabilme' çağrısı, öncelikle hukukun üstünlüğüne ters düşmekte ve 6112 sayılı Kanun'da yer alan, yayınlar "Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık esasına aykırı olamaz." (m.8/1-c) hükmü ile çelişmektedir. Programda adli tıp raporu veya Jandarma tutanaklarına yer verilmemiş, yalnızca kişilerin beyanlarına yer verilmiş ve gerilim müzikleriyle sansasyonelleştirmeye gidilmiştir. Bu durum, yine 6112 sayılı Kanun'un:

Yayınlar, "*Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verilişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur*" (m.8/1-ı) ilkesiyle ters düşmektedir. Aynı şekilde, hem konuklar hem de sunucu tarafından dile getirilen suçlamalara yer verilmesi, söz konusu Kanun'un; "*Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve*

tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz" ifadesine de aykırılık teşkil etmektedir (m.8/1-i).

2.3.2. 08.09.2021 tarihli Müge Anlı ile Tatlı Sert Yayını

Görsel 2. (https://www.youtube.com/watch?v=pnmbOH_K3nc&t=5646s)

Görsel 3. (https://www.youtube.com/watch?v=pnmbOH_K3nc&t=5646s)

08.09.2021 tarihli yayında Emel Cengiz 'zengin koca aramak'la suçlanırken, Emel Cengiz'in eski eşi ve eski eşinin mevcut eşi de stüdyoda bulunmaktadır. Çift, Emel Cengiz ve eski eşi Mehmet Ali Cengiz'in kızlarının biyolojik babasının farklı biri olduğunu iddia etmekte ve artık nafaka ödemek istemediklerini beyan etmektedir. İşlenen cinayetle hiçbir bağlantısı olmayan bu iddia, 6112 sayılı Kanun'da öngörülen, yayınlar "*İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez*." hükmüne (m.8/1-ç) aykırıdır. Maktüllerden Hüseyin Şen'in yakınları ise Emel Cengiz'i Hüseyin Şen'e ait tavukların yumurtalarını satmakla, diğer bir deyişle 'haksız kazanç sağlamak'la, olay günü üzerindeki pijamaların ütülü olduğunu iddia ederek üstünü değiştirmekle, verdiği ilaçlarla

maktül Hüseyin Şen'in eşi Fatma Şen'in de durumunun kötüleşmesine sebep olmakla ve cinayette pay sahibi olmakla suçlamaktadır. Programda konuşulan, özellikle eski eşin DNA testi talebi ve yumurtaların kime ait olduğu gibi iddiaların yürütülen cinayet soruşturmasıyla hiçbir bağlantısı olmadığı gibi bu konuların tartışılmasında kamu yararı da yoktur. Aynı tarihli yayında Müge Anlı, Emel Cengiz'in kızına ulaştıklarını ancak kendisinin görüşmek istemediğini belirterek "*Siz anne-kız, ben anlamadım sizi*!" ifadelerini kullanmakta, bilhassa Emel Cengiz'in kızının yürütülen cinayet soruşturmasıyla hiçbir ilgisi bulunmamasına rağmen babasının stüdyoda kendisiyle ilgili ithamlarına yanıt vermemesini eleştirmektedir. Stüdyodaki konuklar ara sıra Emel Cengiz'e 'şeytan' vb. sıfatlarla hakaret ederken, "*O evden yedi sülalesi besleniyordu!*" gibi ifadeler kullanırken, bu konuda herhangi bir uyarı da almamışlardır. Bu ifadelerin ardından, Müge Anlı, izleyicilerini Emel Cengiz veya yakınlarının zenginleştiklerine yönelik bilgi sahibi olan varsa programa ihbar etmeye davet etmektedir. Ayrıca Müge Anlı "*Emel Hanım, ya sen işledin bu cinayeti? Üstünde başında tek damla kan izi yok. Eğer duymadım diyorsan o cinayeti sen işlemişsindir* (…) *madem yardım ettin şahıslara üstünde neden kan yok?* " ifadesini kullanarak Emel Cengiz hakkında yargıda bulunmaktadır. Aynı programda, mesleği avukatlık olan Rahmi Özkan ise Emel Cengiz'i avukat tutmakla suçlayıp, "*Kendinden şüphen yoksa neden avukat tutma gereği duyuyorsun?"* sorusunu yöneltmektedir. Bu hususlar da, şüphesiz 6112 sayılı Kanan'a aykırılık teşkil etmektedir.

2.3.3. 13.09.2021 tarihli Müge Anlı ile Tatlı Sert Yayını

13.09.2021 tarihli programda, yine konuk olarak Emel Cengiz'in eski eşi, eski eşinin evlendiği kişi ile maktüllerin akrabaları bulunmaktadır. Müge Anlı, Emel Cengiz'in şu anda yayını avukatıyla beraber izlediğini beyan ederek yayına katılması çağrısını yinelemektedir. Ardından ise, Emel Cengiz, yapılan röportajda maktüllerden Hüseyin Şen'le önceki yıllarda ilişkisinin bulunduğunu belirtirken, Müge Anlı ise "*Zaten hanımefendinin çantasında cinsel gücü artırıcı hap bulunmuştu."* ifadelerinde bulunması, özel hayatın gizliliği ilkesine ters düşmektedir. Üstelik Emel Cengiz'in çantasında bulunanlara yönelik ithamlar yalnızca iddia boyutunda olup bu konuya ilişkin herhangi bir tutanak veya belge paylaşılmamıştır; ayrıca, röportajda Emel

Cengiz'den 'iddiaların odağındaki bakıcı' olarak bahsedilirken arka fonda verilen müzikle de sansasyonelleştirmeye gidilmiştir.

Görsel 4. (https://www.youtube.com/watch?v=40DE6GY9tYs&t=5166s**)**

Sonrasında ise, 08.09.2021 tarihli programda da tavuk ve yumurtaların kime ait olduğuna değin polemik sürmüştür. Her iki durumda da, hem kamu yararı barındırmayan hem de insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olan bu yaklaşım, 6112 sayılı Kanun'un ilgili maddesine aykırıdır. Aynı tarihli yayında Müge Anlı, eski eşin iddialarını reddeden Emel Cengiz'e "*Bence kötü bir şey, bir insan televizyona çıkıp da bu çocuk benden değil diyorsa, sen de o zaman testini verip iftira davası açarsın*" diyerek tekrar yayına katılması yönünde çağrıda bulunmuştur. Programın ilerleyen dakikalarında, Emel Cengiz'in avukatının programda konuşulanlara yönelik itirazlarına ise Müge Anlı "*Madem müvekkilinizden eminsiniz, neden canlı yayına çıkmasını desteklemiyorsunuz? (...) Niye canlı yayına çıkıp kendisini anlatmasına destek vermiyorsunuz? (...) Burası mahkeme salonu değil. (...) Emel Hanım bu işin içindedir, değildir ben bilemem. (...) Ama orada o iki kişi birbiriyle de kavga etse birisi bunu örtbas etmiş, yapan kim olabilir? O evde kim varsa o yapmıştır. (...) Ya yatalak kadın ya da Emel Hanım"* sözleriyle Emel Cengiz'in olay yerini bozmuş olabileceğini ima etmiştir. Emel Cengiz'in avukatının program canlı yayındayken gönderdiği açıklamada yer alan programın rating odaklı yürütüldüğü eleştirilerine, Müge Anlı, "*Valla bunu diyen birkaç kişi olmuştu, sonuçlarına bakmanızı tavsiye ederim, çok iç açıcı olmuyor*" sözleriyle yanıt vermiştir. İlgili yayında maktülün kızı ise Emel Cengiz'i olayın faili olmakla suçlarken program sunucusundan da herhangi bir müdahale gelmediği görülmektedir.

2.3.4. 22.09.2021 tarihli Müge Anlı ile Tatlı Sert Yayını

22.09.2021 tarihli yayında Şen ailesinin yakın dostu Labit Karakuş'un boşanma aşamasında olduğu eşi Yıldız Karakuş, stüdyoya gelerek eşi Labit Karakuş ve Emel Cengiz'in yasak ilişki yaşadığını ve eşinin Emel Cengiz'e para verdiğini öne sürmüştür. Müge Anlı ise "*Bazı gerizekalılar hem karısına, hem eşine aynı yerden harcama yapıyor sonra da yakalanıyor. Ekstrelerde çıkanlar yüzünden çok boşanma davası var*" ifadesinde bulunmaktadır. Diğer yandan programda Emel Cengiz'in bakıcılığını yaptığı Fatma Şen'in yatağının kapalı balkona neden taşındığı ve bu kısma neden perde asıldığı sorusu uzun uzun tartışılmıştır. Aynı programda, maktül Hüseyin Şen'in oğlu, Emel Cengiz'le Labit Karakuş'u uygunsuz vaziyette gördüğünü iddia etmiştir. Labit Karakuş'un yayına katılan eşi Yıldız Karakuş ise Emel Cengiz ve eşinin çok yakın olduğunu, Emel Cengiz'in eşine istediği her şeyi yaptırabileceğini iddia etmektedir. Müge Anlı da "*Bir şeyin olmayan birine kredi kartını kullandırmazsın*." ifadesiyle desteklemiştir. Labit Karakuş, kredi kartı harcamasının maktül Hüseyin Şen'in ricası üzerine olduğunu belirtince, Müge Anlı bu defa da Labit Karakuş'u yayına davet etmiştir.

Görsel 5. (https://www.youtube.com/watch?v=ETEnuy4u59g&t=56s)

Bahsi geçen programda yer alan ve yalnızca kişilerinin ithamından oluşan iddialar, 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinin hem 'özel hayatın gizliliği' hem de 'soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın haber yapılmaması' ilkeleriye de çelişmektedir .

2.3.5. 30.09.2021 tarihli Müge Anlı ile Tatlı Sert Yayını

Söz konusu yayında, Emel Cengiz bu defa da ailenin yakını bir kadını maktül Hüseyin Şen'in evde bulunmadığı saatlerde Labit Karakuş'la buluşturarak para karşılığı ilişki kurmalarına olanak sağlayarak maddi menfaat elde etmekle suçlanmıştır. Diğer bir deyişle, kişi hem fuhşa zemin hazırlamak hem de bunun üzerinden gelir elde etmekle suçlanmakta ve Müge Anlı bu iddialara yanıt vermeye davet etmektedir. Aynı zamanda, Emel Cengiz'in para karşılığı kadınların telefon numaralarını sattığı iddia edilmektedir. Ayrıca, programa katılan konuk, net ifadelerle bahsi geçen kişinin cinayette payı olduğunu iddia etmektedir. Ardından, Müge Anlı, cinayetin işlendiği evde 'uygunsuz' işler yapıldığına yönelik şüphelerini beyan etmiştir. Müge Anlı, ilgili bölümde "*Cinayetin hırsızlıkla ilgili olduğunu düşünmüyorum."* ifadesinde bulunarak farklı bir cinayet motivasyonu olduğunu ima etmiştir. Söz konusu programda, 6112 sayılı Kanun'un 'özel hayatın gizliliği', 'soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın haber yapılmaması' ve "masumiyet karinesi"ni öngören yayın hizmeti ilkelerinin ihlâl edildiği düşünülmektedir.

Görsel 6. (https://www.youtube.com/watch?v=db5k0wep60E&t=6979s)

SONUÇ

Masumiyet karinesi, bireyin temel haklarından biri olmanın yanı sıra, hem basın etik kodları hem de Türkiye'de yayıncılık alanını düzenlemek amacıyla çıkarılan 6112 sayılı Kanun tarafından korunmaktadır.

Çalışmada, 'Müge Anlı ile Tatlı Sert' Programının 03.09.2021, 08.09.2021, 13.09.2021, 22.09.2021, 30.09.2021 tarihli bölümleri nitel içerik analizi yöntemiyle incelenmiş olup masumiyet karinesi ilkesinin ihlâl edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular, programda işlenen iddiaların hiçbir filtreden geçmeden ve hiçbir somut belgeye dayanmadan yayında dile getirildiğini göstermektedir. Bahsi geçen programda cinayet işlemek veya yardım ve yataklık etmek, dolandırıcılık, eşini aldatmak ve evliyken başka bir erkekten çocuk sahibi olmak veya fuhuşa olanak sağlamak gibi ciddi ithamlar, olası sonuçları hiç düşünülmeden yayına yansıtılmıştır. Ayrıca, canlı yayına katılarak 'kendini aklamak' zorunda kalmak hukukun üstünlüğü ilkesiyle çelişmektedir; zira hiçbir bireyin adli makamların dışında canlı yayına katılarak iddialara cevap vermek gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre ifade alma, "*Şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesini*" (m.2/1-g) kastetmektedir. Canlı yayına çıkmak istemeyen kişiyi sürekli yeni ithamlarla suçlama stratejisinin rating amaçlı olduğu düşünülmektedir. Ancak, bu yapılırken kişilerin masumiyet karinesi göz ardı edilmekte ve toplum önünde onurunun zedelendiği görülmektedir. Diğer yandan, ithamların büyük bir kısmının kişinin özel hayatına dayandırılması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de pekiştirmekte ve kadına şiddete zemin hazırlayabilmektedir. Ayrıca, toplum önünde haysiyeti ve itibarı zedelenen bireylerin sosyal yaşamında ve iş hayatında da sorunlarla karşılaşması kuvvetle muhtemeldir. Diğer yandan, cinayet gibi ağır bir suçun televizyon programlarında irdelenmesi, kolluk kuvvetlerinin yetkinliğinin ve güvenilirliğinin halk nezdinde zedelenmesi ihtimalini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, yayınlarda, 6112 sayılı Kanun'da öngörülen yayın hizmeti ilkelerine mutlak suretle riayet edilmeli ve RTÜK de denetimlerinde daha hassas olmalıdır. Ancak, sorunu çözmenin en etkili yolu yayıncıların sorumlu davranmasından ve kendi özdenetimlerini sağlamaktan geçmektedir.

Suç odaklı reality showlarda, yargı sürecinde olan davaların işlenmesi, hem yargı bağımsızlığını tehlikeye atabilmekte hem de yargılamanın tarafı olan kişilere zarar verebilmektedir. Bu konuda, daha belirgin yasal düzenlemeler getirilmesi önerilebilir; ancak, asıl çözüm yolu, medya kuruluşlarının kendi sorumluluklarının farkına varması amacıyla özdenetim uygulamalarının geliştirilmesidir.

Bu çalışmada, masumiyet karinesinin özellikle medya eliyle ihlâl edilmesi hususuna değinilmesinin asıl nedeni, masumiyet karinesi ihlalinin çok daha fazla incelenmesi gerekliliğine dikkat çekmektir. Sınırlılıklar nedeniyle çalışmada sosyal medya boyutuna yer verilememiştir; ancak, özellikle de sosyal medya ve dijital ortamlardaki mevcut hukukî boşluklar ve bilinçli kullanımın yeterli düzeyde olmayışı bireyleri mağdur etmektedir. Bu alanda yapılacak akademik çalışmaların da sorunun çözümüne yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Atlıhan, Ö. (2005). "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak "Masumiyet Karinesi"". Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi IX: s. 291-328.

Bahçecioğlu, E. H. (2021). Retoriğin temel unsurları olan ethos-pathos-logos perspektifinden ikna sanatının kullanılışı: Müge Anlı örneği. *Aksaray İletişim Dergisi*, *3*(1), 16-42.

Baykal, K. C. (2007). Radyo ve televizyonda yayın ilkelerinin ihlâli ile yaptırım uygulaması sorunları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, *25*, 85-116.

Berg, B.L.&Lune, H. (2019). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 9. Baskı, Çev: Emel Şentuna Akay, Konya: Eğitim Yayınevi.

Bildirici, F. (2018). Günahlarımızla Yıkandık, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bulut, E. (2020). Realiti Şovlarda Gerçekliğin Yeniden İnşası: "Müge Anlı ile Tatlı Sert Programı" Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelenk, S. (2005). Televizyon Temsil Kültür, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çoban, S. & Mısırlıoğlu, B. (2020). "Medyada Nefret Söylemi: George Floyd Örneği", Geçmişten Günümüze İletişim Araştırmaları-1, Ed: Hasan Çiftçi, Ankara: İksad Yayınevi, ss.153-177.

Darendeli, A. Vahap (2013). İdarî Ceza Hukuku Açısından Görsel-İşitsel Medya Alanındaki İdarî Yaptırımların Hukukî Rejimi, Ankara: Yetkin Yayınları.

Geray, H. (2014). *İletişim Alanından Örneklerle Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Hill, A. (2005). Audiences and Popular Factual Television. London and New York: Routledge.

Kılıçoğlu, A. (2016). Şeref Haysiyet ve Özel yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumululuk, 5. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.

Kilborn, R. (1994). How real can you get?': Recent developments in Reality 'television. *European journal of communication*, *9*(4), 421-439.

Şakrak, B. E. (2014). Gerçekliğin Kurgulanmasında Reality-Showlar. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, A. (2017). "Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0 (9) ,s.491-517.

İnternet Kaynakları

https://www.anayasa.gov.tr/tr/baskan/konusmalar/masumiyet-karinesi-ve-lekelenmeme-hakki-sempozyumu-nda-yaptigi-konusma/
Erişim tarihi: 03.06.2022.

https://www.youtube.com/watch?v=BqDz36cqsDU&t=5648s
Erişim tarihi: 15.05.2022.
https://www.youtube.com/watch?v=pnmbOH_K3nc&t=5600s
Erişim tarihi: 17.05.2022.
https://www.youtube.com/watch?v=40DE6GY9tYs&t=5166s
Erişim tarihi: 01.06.2022.
https://www.youtube.com/watch?v=ETEnuy4u59g Erişim tarihi: 17.05.2022.
https://www.youtube.com/watch?v=db5k0wep60E&t=6958s
Erişim tarihi: 17.05.2022.
Mediacat. (2019). https://mediacat.com/turkiyenin-en-guvenilir-unluleri-karsinizda/
Erişim Tarihi: 01.06.2022.
https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html Erişim tarihi: 22.06.2022.
https://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleleri/ Erişim tarihi: 22.06.2022.